

Verslag van de wetenschappelijk secretarissen 16 mei 2020

Mevrouw de Voorzitter, dames en heren,

Het was weer een voorrecht het afgelopen jaar uw secretaris te mogen zijn. Vandaag leg ik graag verantwoording af voor alle activiteiten van het afgelopen jaar, het jaar vóór “corona”. Een virus dat op indringende wijze de Maatschappij een spiegel voorhoudt en haar doelstelling aan de orde stelt: wat houdt dat in, het bouwen van bruggen tussen wetenschap en samenleving? De KHMW met prominente virologen als leden, de wetenschap met vraagtekens hoe het virus te bestrijden, en de maatschappij, op slot en in quarantaine. Bij de bruggen staan nu poortwachters die ons de doorgang versperren, lang voorbij de 40 dagen. Deze gedachten doen overigens niets af van het voor de KHMW succesvolle 2019. Staat u mij toe een enkele herinnering op te halen aan een aantal momenten uit dit jaar.

KHMW-bestuurslid Madeleine de Cock Buning sprak als juryvoorzitter van de Irispenning op 7 oktober 2019 tijdens de Avond van Wetenschap & Maatschappij in de Ridderzaal een stralende Robbert Dijkgraaf toe in aanwezigheid van Zijne Majesteit Koning Willem-Alexander. Drie wetenschapsmusea, NEMO Science Museum, Rijksmuseum Boerhaave en Teylers Museum namen het initiatief voor deze Irispenning, een nieuwe jaarlijkse prijs voor het langdurig, succesvol en op creatieve wijze vertalen van wetenschappelijke inzichten naar een groot publiek. De KHMW stelde € 10.000 ter beschikking voor de winnaar, te besteden aan wetenschapscommunicatie. Een veelheid aan voordrachten werd aan de jurytafel besproken. Het zou moeilijk kiezen geweest zijn, gezien de vele voortreffelijke kandidaatstellingen, ware het niet dat één er duidelijk bovenuit sprong: de voordracht van eminent geleerde en onvermoeibaar pleitbezorger van de wetenschap, Robbert Dijkgraaf, die, dit terzijde, ook al lange tijd KHMW-lid is. Iemand die zo wel in staat is de schoonheid van de wetenschap te benadrukken en het belang ervan voor de maatschappij te onderstrepen is de meer dan terechte winnaar van genoemd geldbedrag en dit door Haarlems kunstenaar Jennifer Hoes vormgegeven kleinood, de Irispenning.

Sinds 1964 wordt om het jaar de Dr. Saal van Zwanenberg Ereprijs van € 25.000 uitgereikt aan een wetenschapper die zich verdienstelijk heeft gemaakt op het gebied van onderzoek dat direct of indirect heeft geleid tot de ontwikkeling van nieuwe geneesmiddelen. De Saal van Zwanenberg Stichting die deze prijs mogelijk maakt, is sinds enige tijd ondergebracht bij de KHMW, een constructie die ook is terug te vinden in het financieel jaarverslag. De jury was het er snel over eens: de winnaar in 2019 was Prof. dr. H.A.J. (Harry) Struijker-Boudier, emeritus hoogleraar farmacologie Universiteit Maastricht en voormalig wetenschappelijk directeur van het CARIM.

Al vroeg in zijn carrière werd hij gegrepen door de ingenieuze complexiteit van de bloeddruk. Hij promoveerde in 1975 cum laude bij Prof. Van Rossum in Nijmegen op catecholamine receptormechanismen in de hersenen, die o.a. een rol spelen bij de centrale regulatie van de bloeddruk. Hiermee was de basis gelegd voor het onderzoeksveld waar Struijker-Boudier zijn hele leven lang trouw aan is gebleven en waaraan hij eminente en wereldwijd belangwekkende bijdragen heeft geleverd. In een mooi geconstrueerde lezing belichtte hij

tijdens de prijsuitreiking op 15 november 2019 drie perioden in zijn wetenschappelijk leven, waarin de nieuwste en veranderende inzichten in de farmacologische interventies in een (te) hoge bloeddruk centraal stonden. Een wetenschapper, al is hij met emeritaat, blijft een wetenschapper: de prijsuitreiking vond op een ongebruikelijk moment van de dag plaats, zodat de gelauwerde onderzoeker nog net een vliegtuig kon halen om in Kazachstan de volgende lezing te geven.

Een nieuwe loot aan de KHMW-prijzenboom is de Kees Schouhamer Immink Prijs, ingesteld in 2019 ter bekroning van oorspronkelijk onderzoek op het gebied van de technische computerkunde en telecommunicatie. De prijs, ter waarde van € 10.000, is mogelijk gemaakt door een schenking in een Fonds op Naam aan de KHMW door Prof. Kees Schouhamer Immink, emeritus-hoogleraar informatietheorie aan de Universiteit Essen-Duisburg, president van Turing Machines BV Rotterdam en lid van de KHMW. De allereerste prijswinnaar was Dr. Roland van Rijswijk-Deij, Principal Scientist bij NLnet Labs in Amsterdam en verbonden aan de Universiteit Twente. Ik citeer vrijelijk uit het juryrapport: het Domain Name System (DNS) is verantwoordelijk voor het vertalen van webadressen naar de interne IP adressen in het Internet. Lang werd gedacht dat dit vertaalsysteem veilig was, maar helaas blijkt dit niet zo te zijn. Veiliger is echter vaak ook trager, en een opvolger (DNSSEC) lijdt aan deze kwaal. Roland heeft een meetplatform ontwikkeld, genaamd “openINTEL”, dat in staat is dagelijks 60% van alle DNS-domeinnamen te meten zonder het DNS-systeem noemenswaardig te verstoren. Dit systeem is van grote waarde voor verder onderzoek en is publiek beschikbaar. De prijs zou worden uitgereikt op 17 maart 2020, maar een paar dagen eerder ging Nederland op slot. Het geld is in ieder geval overgemaakt, terwijl nog wordt nagedacht over een feestelijke ceremonie.

Een andere prijsvraag, met vele inzendingen, waren de nieuw ingestelde For Women In Science Rising Talent Prizes, een initiatief van L'Oréal Nederland, de Nederlandse Unesco Commissie en de Koninklijke Hollandse Maatschappij der Wetenschappen. De prijzen zijn een toevoeging aan het nationale L'Oréal-Unesco For Women In Science-programma, dat in 2012 werd opgericht. Het doel van de Rising Talent Prizes is om de academische carrières van jonge vrouwelijke onderzoekers in Nederland te bevorderen, met als motto ‘The world needs science, science needs women’. De nieuwe prijzen zorgen ervoor dat ook jonge onderzoekers (promovendi of postdocs in de Life Sciences of Exacte Wetenschappen) zich kunnen nomineren voor een individuele prijs als erkenning voor hun academische prestaties. In eerste instantie was één prijs voorzien, maar het enorme aantal inzendingen, zo'n 80 in totaal, leidde tot druk overleg tussen de initiatiefnemers en resulteerde in een uitbreiding naar drie prijzen en een aantal eervolle vermeldingen. De drie prijswinnaars, Jorinde van de Vis, Sandrine Gallois en Stefany Moreno Gamez, werden 21 november 2019 in het Hodshon Huis in het zonnetje gezet tijdens een zeer druk bezochte bijeenkomst en paneldiscussie die gemodereerd werd door presentatrice Eva Brouwer. Als kers op de taart mochten de prijswinnaars, maar ook uw secretaris en onze voorzitter Louise Gunning-Schepers, de volgende ochtend de Beurs openen met een ferme gongslag. De onmiddellijke relatie met de prijsuitreiking ontgaat hun beiden nog steeds, maar leuk was het wel!

Voor de laatste keer organiseerden NRC en de KHMW de jaarlijkse essayprijsvraag. De uitdaging aan NRC-lezers was om een antwoord te geven op de vraag, van de hand van KHMW-lid Prof. dr. C.W.J. (Carlo) Beenakker, welke gevolgen de ontdekking van buitenaards leven kan hebben voor de mensheid. Daar werd door velen met graagte op ingegaan: voor sommigen echt een wetenschappelijke kwestie, maar anderen vonden inspiratie in de Science Fiction filmtraditie. Die twee invalshoeken zag de jury ook elk afzonderlijk in de twee bekroonde bijdragen: Mathilde van Dijk (wetenschap) won de gouden KHMW-medaille en Michel Droste (science fiction) de zilveren. De jongste KHMW-prijswinnaar ooit won een eervolle vermelding. Deze 10-jarige scholier, Sjoerd van Benten, stuurde een verslag in van een culturele uitwisseling tussen bewoners van de aarde en de planeet Mino. Het lijkt even mis te gaan als mensen een mysterieuze ziekte oplopen: gelukkig helpt de geavanceerde Mino-beschaving met het vinden van een medicijn. Wie weet een recept voor die andere mysterieuze ziekte die ons nu treft.

De prijzen werden op 14 oktober uitgereikt tijdens een geanimeerde bijeenkomst in Pakhuis de Zwijger, getiteld "Pigs in Space". Theoretisch fysicus Carlo Beenakker, NASA/Mars-onderzoeker Inge Loes ten Kate en mediawetenschapper en schrijver Dan Hassler-Forest filosofeerden hier over het thema totdat het bedtijd was voor Sjoerd.

Prof dr. A.P. (Ad) IJzerman, secretaris natuurwetenschappen

Mevrouw de Voorzitter, dames en heren,

Terugkijkend op de jaarlijkse 'prijzenregen' van de KHMW in 2019 is het meest opvallende een prijs die *niet* is uitgereikt, 'a dog that did not bark in the night': de Brouwerprijs, nota bene onze grootste prijs. Wat is hier aan de hand? Waarom een heel jaar overslaan? Gelukkig kan ik u geruststellen: om de uitstraling van de prijs te vergroten hebben wij besloten de prijsuitreiking voortaan te laten samenvallen met de Brouwerconferentie in januari. Die conferentie wordt voortaan gewijd aan de thematiek van de prijswinnaar van het afgelopen jaar en dan afgesloten met de uitreiking van de prijs aan de nieuwe winnaar. Zodoende is de prijs net na afloop van het kalenderjaar 2019 uitgereikt en zullen wij er bij de volgende jaarvergadering op terugblikken. Dat wil niet zeggen dat er het afgelopen jaar weinig werk aan de winkel was voor de prijs: integendeel. Voor de eerste keer konden ook nominaties worden ingediend van buiten de kring van directeuren en leden van de Maatschappij. Mede met het oog daarop is de prijs omgedoopt tot de 'Brouwer Vertrouwensprijs' zodat de aard van de prijs direct duidelijk is.

De jaarlijkse promotieprijzen op het terrein van de geestes- en maatschappijwetenschappen rouleren over diverse vakgebieden. In 2019 waren de menswetenschappen aan de beurt voor de J.C. Ruigrokprijs en de historische wetenschappen voor de Keetje Hodshonprijs. De prijswinnaars waren respectievelijk psychologe Dr. Barbara Braams voor haar longitudinale studie naar risicovol gedrag van adolescenten, en de soms levenslange gevolgen daarvan, en historica Dr. Lisa Kattenberg voor haar onderzoek naar staatsraison in de Spaanse monarchie tijdens de tachtigjarige oorlog.

Bij de jaarlijkse acht Jan Brouwer scriptieprijsen komen alle clusters van disciplines binnen de geestes- en maatschappijwetenschappen aan bod. Het is hier niet doenlijk het onderzoek van alle prijswinnaars te benoemen, maar een willekeurige greep laat zien hoe ook al bij deze prijzen de verbinding tussen wetenschap en samenleving die de KHMW voorstaat naar boven komt: vergeving bij seksueel misbruik in pastorale relaties; het forensisch gebruik van medische bio-banks; de verhouding tussen uitvoerende en wetgevende macht in de gemeentepolitiek, bezittersaansprakelijkheid in de deel-economie, etc. Ik verwijs graag naar het jaarverslag voor uitgebreidere beschrijvingen van de gelauwerde scripties.

De afgelopen jaren werden door de KHMW met sponsors (Google, Brinkhof, Greenhost en SIDN fonds) ook internetscriptieprijsen uitgereikt op de terreinen ‘internet en economie’, ‘internet en recht’, ‘internet en technische wetenschappen’, en ‘internet en maatschappij of geesteswetenschappen’. In 2019 liepen de afspraken hierover met de sponsors af. Wij beraden ons nog of, op welke manier, en met welke sponsor(en) wij hier in de toekomst een vervolg aan zullen geven. Maar in 2019 vierden wij op Roeterseiland in Amsterdam 50 jaar world wide web met de vier trotse prijswinnaars en keynote speeches van de hoogleraren Hoogland en Dommering over de ontwikkeling van het internet. Er was ook een publieksprijs voor de beste presentatie door een van de prijswinnaars. De winnares van de prijs voor internet en technische wetenschappen, Sophie Lathouwers, won die prijs met een verrassende presentatie waarbij zij van geen enkel digitaal hulpmiddel gebruik maakte.....

Hoewel eerder een subsidie dan een prijs wil ik in dit verslag de KHMW-Eizenga beurzen niet onvermeld laten. Vorig jaar zijn de eerste beurzen uitgereikt aan Sara Gerstner voor een Master Economie aan New York University, en aan Idelès Kaandorp voor een MBA aan Harvard University. De sponsor, de bij de KHMW ondergebrachte Stichting Eizenga-Van Oostenfonds, biedt de mogelijkheid voor vijf beurzen per jaar, dus er is nog ruimte voor groei in de komende jaren! De uitvoering is in handen van de Fulbright organisatie, maar de selectiecommissie is door ons bestuur benoemd.

De prijswinnaars van 2019 overziende valt op dat zoveel vrouwelijke wetenschappers in de prijzen vielen: bij de proefschriftprijsen, de internetscriptieprijsen en de Eizenga beurzen stonden zelfs louter vrouwen op het podium. Zien we hier het begin van een trend?

Een persoonlijke noot tot slot: dit was het tweede jaar dat ik uw secretaris voor deze wetenschapsdomeinen mocht zijn. Daarin werd mijn eerste indruk van vorig jaar bevestigd: de grote zorgvuldigheid waarmee de juryleden zich inzetten om tot een gezamenlijke keuze te komen waarin recht wordt gedaan aan verschillende wetenschappelijke benaderingen en vormen van maatschappelijke relevantie en waarbij gewaakt wordt voor elke vorm van vooringenomenheid of persoonlijk belang. Steeds voorgezeten door een directeur van de maatschappij (ook daarvoor veel dank!) zijn de juryberaadslagingen steeds een genot om bij te wonen. De bereidheid van zoveel KHMW-leden om zich hiervoor in te zetten is een van de kroonjuwelen van de Hollandsche Maatschappij!

Prof. dr. R.B. (Rudy) Andeweg, secretaris geestes- en maatschappijwetenschappen